

SKATTENYTT

OFFICIELLT ORGAN FÖR TAXERINGSNÄMNSORDFÖRANDENAS RIKSFÖRBUND

Nr 9 1976

Ändrade regler för beskattning av realisationsvinster

Av kanslirådet Anders Swartling och assessorn Stig von Bahr

(forts. från föregående nummer)

3 Avyttring av aktier o. d.

3.1 Inledning

Huvudbestämmelserna om beskattning av aktievinster finns fortfarande i 35 § 3 mom. KL. Förutom aktier omfattar dessa bestämmelser delbevis och teckningsrätter till aktier samt andelar i aktiefonder, ekonomiska föreningar och handelsbolag (i lagtexten har uttrycket "delbevis" ersatt det tidigare använda uttrycket "fondandel"). Vidare omfattar 3 mom. vissa rättigheter som är jämförliga med aktier eller andelar. Som exempel på sådana rättigheter brukar nämnas vissa former av vinstandelsbevis (jfr bilaga till SOU 1972: 63). Aktier och andelar i äkta bostadsföretag (hit hör i regel bostadsrättsföreningarna) är däremot liksom tidigare uttryckligen undantagna från 3 mom. och faller därför i stället under de bestämmelser i 4 mom. som avser annan lös egendom än aktier o. d. (se vidare avsnitt 4 nedan). Inte heller i övrigt har den nya lagstiftningen lett till någon utvidgning av tillämpningsområdet för aktievinstreglerna. Med hänsyn till vad realisationsvinstkommittén hade föreslagit bör kanske särskilt understrykas att vinst vid försäljning av obligationer och konvertibla skuldebrev fortfarande inte skall behandlas enligt aktievinstreglerna utan enligt 4 mom.

Har skattskyldig förvärvat aktier eller andra tillgångar som omfattas av 35 § 3 mom. KL genom arv, gåva eller annat benefikt fång gäller – på samma sätt som i fråga om fastigheter – att man vid bestämmande av innehavstid

och anskaffningskostnad skall gå tillbaka till närmast föregående onerösa fång. I detta sammanhang bör också erinras om att aktier som en aktieägare på grund av sitt tidigare aktieinnehav erhåller vid fond- eller nyemission brukar anses förvärvade vid samma tidpunkt som de äldre aktierna.

I praxis har utbildats en regel som i många fall haft stor betydelse för beskattningsresultatet vid avyttring av aktier. Om en skattskyldig har flera aktier av samma slag och har förvärvat dem vid olika tidpunkter eller för olika anskaffningskostnad, har han haft rätt att vid avyttring av några av aktierna själv avgöra vilka aktier som skall anses avyttrade. Man har alltså inte förutsatt att försäljningen omfattat t. ex. de aktier som innehafts längst tid. Något krav på att aktierna skall identifieras genom aktienummer e. d. har inte heller uppställts utan aktierna har behandlats som s. k. fungibla tillgångar. Denna regel har inte upphävts genom den nya lagstiftningen, men den får betydligt mindre räckvidd på grund av föreskriften att anskaffningskostnaden för äldre aktier i fortsättningen skall bestämmas genom s. k. genomsnittsberäkning (se vidare avsnitt 3.3).

3.2 Huvudprinciperna för aktievinstbeskattningen

Fortfarande gäller att hela den nominella vinsten skall beskattas om aktie avyttras inom en initialperiod på två år, räknat från dagen för förvärvet. I propositionen hade av kontrolltekniska skäl föreslagits att initialperioden i stället skulle knytas till kalenderåret på så sätt att hela vinsten beskattades vid avyttring av aktier o. d. som förvärvats under avyttringsåret eller något av de två närmast föregående kalenderåren. Skatteutskottet befarade dock att en sådan gränsdragning skulle kunna medföra olägenheter på aktiemarknaden genom att i inte önskvärd omfattning påverka utbud och efterfrågan kring årsskiftena. På förslag av utskottet behölls därför nuvarande initialperiod. Aktie som innehafts längre tid än initialperioden kallas "äldre" aktie.

Efter den relativt korta initialperioden sker en enhetlig beskattning av 40 % av realisationsvinsten oberoende av den fortsatta innehavstidens längd. Den successiva avtrappningen av skatteplikten under tredje-femte året har alltså slopats. Detsamma gäller den 10 %-schablon som tillämpats vid avyttring efter fem års innehav. Departementschefen framhöll att starka skäl talade för att överge schablonregeln till förmån för en beskattning av verklig (nominell) vinst. Anledningen till att man vid 1966 års reform hade valt en schablonregel var att en verklig vinstbeskattning efter längre tids innehav hade befarats medföra alltför stora praktiska problem, särskilt när det gällde att bestämma anskaffningskostnaden. De praktiska synpunkterna var enligt departementschefen fortfarande i och för sig lika viktiga, men han ansåg att utgångsläget nu var ett annat med hänsyn till att systemet med en i tiden obegränsad vinstbeskattning tillämpats i tio år. Även om beskattningen vid avyttring av femårsaktier och femårsandelar skett enligt schablon har de

skattskyldiga haft större anledning än före år 1966 att bevara underlaget för vinstberäkningen, eftersom det har varit möjligt att undvika schablonbeskattningen genom att göra sannolikt att försäljningen skett utan vinst eller med en vinst understigande 5 % av försäljningspriset.

Realisationsvinstkommittén hade föreslagit att 30 % av vinsten skulle beskattas efter initialperiodens utgång. Kommittén hade bedömt att detta i stort sett skulle innebära samma skatteuttag som enligt 10 %-schablonen. Även om flertalet remissinstanser godtog denna avvägning anmälde några avvikande uppfattning. LO fann kommitténs förslag i denna del helt oacceptabelt och föreslog en beskattning efter 75 %. Organisationer som företrädde näringslivet och aktiespararna ville å andra sidan ha en lägre procentsats än den kommittén föreslagit. Regeringen och en klar majoritet i riksdagen stannade alltså för 40 %, vilket bedömdes innebära en begränsad skärpning av aktievinstbeskattningen. Det är naturligtvis svårt att göra en direkt jämförelse mellan en enhetlig 40-procentig beskattning efter två år och det tidigare systemet. Som skatteutskottet framhållit kan de nya reglerna i en del fall leda till lättnader, t. ex. vid avyttring efter två-tre års innehav eller på grund av rätten att göra avdrag för förlust på äldre aktier (se avsnitt 5.1). Å andra sidan kan de också – t. ex. vid försäljning av äldre fåmansbolagsaktier med lågt ingångsvärde – medföra relativt betydande skärpningar.

3.3 Beräkning av anskaffningskostnad

Som redan nämnts är det den *nominella* vinsten som ligger till grund för beskattning vid avyttring av aktier o. d. Departementschefen avvisade liksom realisationsvinstkommittén tanken på en indexuppräkningskostnaden och åberopade då främst praktiska skäl. Skatteutskottet och riksdagen gick på samma linje. Utskottet framhöll att en indexuppräkningskostnad vid aktievinstbeskattningen skulle innebära att vinster som i viss utsträckning kan hänföras till normal avkastning undantas från beskattning och att aktiesparandet otillbörligt gynnas exempelvis i förhållande till banksparandet (SkU sid. 64).

Vid avyttring inom den tvååriga initialperioden beräknas anskaffningskostnaden fortfarande på samma sätt som enligt äldre regler. Det är alltså den faktiska anskaffningskostnaden som räknas av med sitt nominella belopp när resultatet av en avyttring skall bestämmas. Detsamma gäller även efter två-årstidens utgång vid avyttring av andelar i handelsbolag och ekonomiska föreningar. Man har antagit att det i fråga om sådana tillgångar bör vara möjligt att få fram tillräcklig utredning om anskaffningskostnaden även efter längre tids innehav.

Samma antagande har inte utan vidare kunnat göras beträffande aktier – särskilt inte de börsnoterade – och inte heller beträffande andelar i aktiefonder. Dessa slags tillgångar är betydligt oftare föremål för omsättning. När

det gäller aktier tillkommer de komplikationer som hänger samman med att en eller flera ny- eller fondemissioner kan ha ägt rum under den skattskyldiges innehavstid. En förutsättning för att man skall kunna överge 10 %-schablonen och gå över till en verklig vinstbeskattning vid avyttring av äldre aktier är att det går att konstruera ett regelsystem som gör det möjligt att trots de betydande utredningssvårigheterna få fram ett godtagbart underlag för vinstberäkningen. I den nya lagstiftningen har man sökt lösa problemet genom en serie regler som anger hur anskaffningskostnaden för äldre aktieinnehav skall bestämmas, nämligen dels en regel om s. k. genomsnittsbereäkning, dels en särskild schablonregel, dels en hjälpregel som är avsedd att underlätta övergången till det nya systemet. I det följande beskrivs dessa regler var för sig, varefter frågan om hur reglerna skall tillämpas vid avyttring av teckningsrätter och delbevis behandlas särskilt.

Genomsnittsbereäkning

Realisationsvinstkommittén var av den uppfattningen att det borde vara möjligt att göra en godtagbar beräkning av den totala anskaffningskostnaden för samtliga äldre aktier av visst slag även när det förelåg svårigheter att beräkna anskaffningskostnaden för enstaka aktier i aktieposten. Kommittén föreslog för dessa fall ett system med genomsnittsbereäkning av anskaffningskostnaden. Detta system innebar i korthet att anskaffningskostnaden för alla äldre aktier av samma slag skulle ackumuleras i en summa. Vid försäljning av en äldre aktie skulle vinstberäkningen grundas på den genomsnittliga anskaffningskostnaden för dessa äldre aktier. Detta belopp erhöles genom att den ackumulerade summan fördelades lika på samtliga de aktier som vid försäljningstillfället ingick i aktieposten. Kommittén förutsatte att varje aktieägare årligen i sin självdeklaration skulle lämna tillräckliga uppgifter om antalet äldre aktier och den ackumulerade anskaffningskostnaden för dessa vid beskattningsårets ingång samt om alla förändringar i innehavet av äldre aktier under beskattningsåret.

I likhet med flertalet remissinstanser ansåg departementschefen att genomsnittsbereäkningen kunde innebära en värdefull förenkling. Han underströk också att beräkningsmetoden hade kontrolltekniska fördelar, eftersom den medförde att skattskyldig vid delavyttring av äldre aktier inte längre kunde påverka det skattemässiga resultatet genom att själv avgöra vilka aktier i aktieposten som skulle anses avyttrade.

En korrekt genomsnittsbereäkning förutsätter att det finns tillräckliga uppgifter om den ackumulerade anskaffningskostnaden för den skattskyldiges äldre aktier och tidigare förändringar i hans innehav av sådana aktier. Det är naturligtvis önskvärt att en korrekt redovisning år från år lämnas i självdeklarationen. Departementschefen ansåg att myndigheterna genom information och genom att tillhandahålla för ändamålet avfattade deklara-tionsblanketter borde

verka för att sådan redovisning verkligen lämnas. En annan fråga var om redovisningen skulle vara obligatorisk. Infördes ett system med obligatorisk redovisning skulle detta få flera viktiga konsekvenser som inte särskilt berörts av realisationsvinstkommittén. I propositionen framhölls att taxeringsmyndigheten varje år skulle behöva avstämma redovisningen mot föregående års deklaration och begära in de uppgifter som saknades. Vidare borde taxeringsmyndigheterna få möjlighet att med verkan för framtiden korrigera den skattskyldiges uppgifter, vilket i sin tur gjorde det nödvändigt att öppna möjligheter för skattskyldig och taxeringsintendent att föra fastställsetalan beträffande de lämnade uppgifterna, trots att dessa skulle få betydelse först vid en framtida taxering. Det skulle slutligen också bli nödvändigt att bestämma vilka påföljder som skulle inträda om skattskyldig inte fullgjorde sin uppgiftsskyldighet. Departementschefen ansåg att ett system av detta slag skulle bli alltför betungande. Dessutom kunde inte ens ett väl utvecklat system med obligatorisk redovisning ge några garantier för att tillräckliga uppgifter alltid fanns tillgängliga vid realisationsvinstberäkningen. Som exempel nämndes att redovisningen kunde ha förkommit eller att skattskyldig som fått aktier i arv eller gåva inte kände till föregående ägares anskaffningskostnad. Av dessa skäl ansåg departementschefen att man borde avstå från ett system med obligatorisk redovisning av ackumulerad anskaffningskostnad m. m. Frågan om anskaffningskostnaden fick i stället prövas i samband med taxeringen för det år då avyttring skedde. Departementschefen ansåg att ett system med en i princip obligatorisk genomsnittsberäkning och en frivillig årsredovisning av det slag kommittén förutsatt – i förening med de samtidigt föreslagna schablon- och hjälpreglerna (se nedan) – skulle kunna ge tillräckligt underlag för en riktig vinstberäkning.

Denna bedömning delades av skatteutskottet och riksdagen. Enligt den nya lagstiftningen är således genomsnittsberäkning huvudregeln för bestämmande av anskaffningskostnaden för äldre aktier. Samma regel tillämpas på teckningsrätter och delbevis som hänför sig till äldre aktier. Regeln är också tillämplig på äldre andelar i aktiefonder.

Sedan skatteutskottet i förtydligande syfte föreslagit viss omredigering av propositionens författningsförslag i denna del, har regeln om genomsnittsberäkning följande lydelse (andra stycket av punkt 2 b av anvisningarna till 36 § KL):

Som anskaffningskostnad för äldre aktie eller andel (*Anm.:* härmed avses enligt anvisningspunktens första stycke aktie eller andel i aktiefond som innehafts två år eller mera) anses i regel den genomsnittliga anskaffningskostnaden för samtliga äldre aktier eller andelar av samma slag som den avyttrade, beräknat med hänsyn till faktiska anskaffningskostnader och inträffade förändringar beträffande innehavet.

Med ledning av förarbetena torde innebörden av denna något kortfattade bestämmelse kunna sammanfattas enligt följande.

Uttrycket ”i regel” syftar på att anskaffningskostnaden för äldre aktier, som noterats på börs eller liknande, och för äldre andelar i aktiefonder i vissa fall kan beräknas enligt den schablonregel som strax skall behandlas. Genomsnittsberäkningen är däremot obligatorisk för aktier i fåmansbolag och för andra aktier som inte är föremål för notering.

Vid avyttring av en äldre aktie beräknas den genomsnittliga anskaffningskostnaden på så sätt att den skattskyldiges ackumulerade anskaffningskostnad för äldre aktier av samma slag som den avyttrade fördelas lika på de äldre aktier av detta slag som han innehar vid avyttringstillfället. Har den skattskyldige inte tidigare avyttrat någon del av sitt innehav av sådana aktier, möter det inga principiella svårigheter att bestämma den ackumulerade anskaffningskostnaden. Denna motsvarar helt enkelt summan av anskaffningskostnaderna för de äldre aktier av ifrågavarande slag som han har vid avyttringstillfället. Har han däremot tidigare avhänt sig sådana aktier – eller teckningsrätter och delbevis som är hänförliga till aktierna – blir beräkningen mer komplicerad. Man måste i princip gå tillbaka till det tillfälle då den skattskyldige första gången innehade några av de äldre aktierna. Till anskaffningskostnaden för detta ursprungliga innehav får läggas kostnaden för alla därefter gjorda tillskott av äldre aktier, vare sig dessa tillskott skett genom att initialperioden för vissa aktier gått ut eller genom att aktier erhållits genom nyteckning eller på grund av arv, gåva e. d. Från detta belopp får å andra sidan göras avdrag för vad som konsumerats av anskaffningskostnaden på grund av tidigare avyttringar av aktier, teckningsrätter eller delbevis. Först därefter erhålles det belopp som skall fördelas lika på de aktier som den skattskyldige innehar vid det aktuella avyttringstillfället.

Det sagda kan belysas med ett exempel. Antag att en skattskyldig år 1 köper 10 aktier i AB X för 100 kr. per aktie och år 2 köper 5 aktier i samma bolag för 150 kr. per aktie. År 5 säljer han 4 aktier i bolaget. Enligt hittills gällande regler skulle han själv få avgöra om försäljningen helt eller delvis skall anses ha skett från det tidigare eller det senare förvärvet. Reglerna om genomsnittsberäkning innebär att han vid försäljningen år 5 skall räkna med en ackumulerad anskaffningskostnad på $(10 \times 100 + 5 \times 150 =)$ 1 750 kr. och en genomsnittlig anskaffningskostnad på $(1\,750 : 15 =)$ 116 kr. per aktie. Efter försäljningen återstår en ackumulerad anskaffningskostnad på $(15 - 4 \times 116 =)$ 1 286 kr.

Den genomsnittliga anskaffningskostnad som på detta sätt räknas fram vid visst tillfälle förändras naturligtvis inte genom själva avyttringen. Om det däremot senare sker ett tillskott av äldre aktier (eller en försäljning av teckningsrätter eller delbevis), måste ny beräkning ske. Detta kan bli aktuellt även under löpande beskattningsår. Antag att den skattskyldige i det anförda exemplet vid ingången av år 6 fortfarande innehar 11 äldre aktier i AB X med en ackumulerad anskaffningskostnad på 1 286 kr. och en genomsnittlig

anskaffningskostnad på 116 kr. Den 1 mars år 6 utgår den tvååriga initialperioden för 5 aktier i bolaget, vilka köpts för 110 kr. per aktie. Efter detta tillskott uppgår den ackumulerade anskaffningskostnaden till $(1\,286 + 5 \times 110 =)$ 1 836 kr. och den genomsnittliga till $(1\,836 : 16 =)$ 114 kr. Om han senare under året säljer några av aktierna, skall alltså som anskaffningskostnad avräknas 114 kr. per aktie.

I författningstexten har inte angetts i vilka fall aktier skall anses vara av "samma slag". Realisationsvinstkommittén gjorde vissa uttalanden i denna fråga (SOU 1975: 53 sid. 146). I första hand syftade uttrycket på aktier i ett och samma bolag. Aktierna i ett visst bolag borde enligt kommittén kunna anses vara av samma slag även om de i något avseende medför olika rätt eller är underkastade olika restriktioner. Helst allmänt ansåg kommittén att man ofta borde kunna överlåta åt den skattskyldige att avgöra vilka aktier i ett bolag som skall ackumuleras i en summa. Har han emellertid en gång valt att ackumulera anskaffningskostnaden för vissa aktier, borde han enligt kommitténs uppfattning i fortsättningen vara bunden av detta beslut. Uttalandena har återgetts i propositionens redogörelse för kommittéförslaget (sid. 85) men har inte särskilt kommenterats av departementschefen eller under riksdagsbehandlingen. Möjligen kan detta tolkas som ett tyst godkännande av kommitténs ståndpunkt.

Som tidigare framhållits medför genomsnittsberäkningen att en skattskyldig inte längre kan påverka det skattemässiga resultatet av en avyttring genom att avgöra vilka av flera äldre aktier i ett bolag som skall anses avyttrade. Däremot kvarstår valrätten såtillvida att den som har både äldre och nya aktier av samma slag och säljer några av dem får bestämma om försäljningen skall anses ha avsett äldre eller nya aktier.

Vid taxeringen för det beskattningsår då avyttring av aktier sker – eller mer exakt det beskattningsår då den första delen av likviden blir tillgänglig för lyftning – skall alltså avgöras vilken anskaffningskostnad som får avräknas. Enligt de allmänna bevisregler som gäller för taxeringsprocessen brukar den skattskyldiges avdragsyrkande godtas endast i den mån han kan förete utredning som gör det i tillräcklig grad sannolikt att det yrkade beloppet är korrekt. Kravet på bevisning varierar. Ibland krävs en mycket hög grad av sannolikhet, närmast vad som kan kallas "full bevisning". Detta krav brukar i skatteförfattningarna komma till uttryck på så sätt att det anges att den skattskyldige skall "styrka", "visa" eller "göra uppenbart" att hans avdragsgilla kostnader uppgått till yrkat belopp. I andra fall är beviskravet lägre. Detta kan i författningarna formuleras så att det är tillräckligt att den skattskyldige gör "sannolikt" eller "antagligt" att hans avdragsyrkande är befogat.

För tillämpningen av regeln om genomsnittsberäkning är det givetvis av stor praktisk betydelse vilka beviskrav som kommer att uppställas. I åtskilliga fall kan den skattskyldige naturligtvis förete "full bevisning". Detta är ofta

fallet om han har kvar fondnotor, köpekontrakt eller liknande handlingar beträffande samtliga förvärv och försäljningar av äldre aktier. Vidare torde en korrekt fortlöpande redovisning av det slag som realisationsvinstkommittén förutsatte i normalfallet kunna tillmätas tillräckligt bevisvärde. I andra fall är det inte möjligt för den skattskyldige att få fram bevisning av samma styrka. Ett i praktiken vanligt fall torde vara att han kan styrka anskaffningskostnaden för en del av de äldre aktierna medan underlaget beträffande övriga aktier i gruppen är osäkert eller helt saknas. Antag t. ex. att en aktieägare har 150 aktier i AB X. Av dessa har han en gång själv köpt 100 st för 150 kr. per aktie (kostnaden kan styrkas med fondnotor e. d.). Övriga aktier har han fått i arv. Beträffande arvlåtarens fång saknas säkra uppgifter. Det kan dock visas att arvlåtaren måste ha köpt aktierna under en bestämd 10-årsperiod. En viss men betydligt svagare sannolikhetsövertikt talar för att aktierna köpts under den andra hälften av perioden. Aktiekursen har under periodens första hälft legat på 100 kr. och under den andra hälften på 125 kr. I ett sådant läge skulle ett högt beviskrav – ett krav på att den skattskyldige skall "visa" sin anskaffningskostnad – leda till att de ärvda aktierna vid genomsnittsberäkningen inte får åsättas högre anskaffningsvärde än 100 kr. Den skattskyldiges ackumulerade anskaffningskostnad blir då $(100 \times 150 + 50 \times 100 =)$ 20 000 kr. Med ett lägre beviskrav – som med gängse terminologi närmast kan formuleras så att den skattskyldige skall göra sannolikt att anskaffningskostnaden uppgått till visst belopp – skulle man kanske kunna godta ett anskaffningsvärde på 125 kr. för de äldre aktierna. Den ackumulerade anskaffningskostnaden skulle i så fall uppgå till $(100 \times 150 + 50 \times 125 =)$ 21 250 kr.

Enligt departementschefen (prop. sid. 157) bör som allmän riktpunkt gälla att det inte ställs alltför höga krav på exakthet vid genomsnittsberäkningen. Han har vidare uttalat att man i ett fall som det exemplifierade bör kunna utgå från vad som är känt om noteringarna på aktierna under den period då förvärvet kan antas ha skett. Dessa uttalanden tyder närmast på att man vid genomsnittsberäkningen bör kunna tillämpa vad som här betecknas som det lägre beviskravet. Denna slutsats bestyrks av den hänvisning som i den nya schablonregeln görs till genomsnittsberäkningen (se nedan).

Schablonregeln

Det har ansetts att regeln om genomsnittsberäkning bör kunna fungera tillfredsställande för aktier i fåmansbolag. I fråga om aktier som är föremål för allmän omsättning har man däremot befarat att det i vissa fall kan bli alltför svårt att få fram det underlag som behövs för genomsnittsberäkningen, särskilt när en eller flera ny- eller fondemissioner förekommit eller när aktierna förvärvats genom arv, gåva eller annat benefikt fång. En särskild schablonregel har tillskapats för dessa fall.

Schablonregeln har följande lydelse (tredje stycket av punkt 2 b av anvisningarna till 36 § KL) :

Anskaffningskostnad för äldre aktie, som är noterad på börs eller föremål för liknande notering, och för äldre andel i aktiefond får bestämmas till belopp som motsvarar hälften av vad den skattskyldige erhåller för aktien eller andelen efter avdrag för kostnad för avyttringen. Kan den skattskyldige göra sannolikt att en beräkning enligt andra stycket (*Anm.*: andra stycket innehåller bestämmelsen om genomsnittsbereäkning) leder till högre belopp, skall dock detta högre belopp anses som anskaffningskostnad. Framstår det å andra sidan som uppenbart att en beräkning enligt andra stycket leder till lägre belopp, anses detta lägre belopp som anskaffningskostnad.

Regeln omfattar alltså dels aktier, dels andelar i aktiefonder. Beträffande aktie fordras att den skall vara "noterad på börs eller föremål för liknande notering". Hit hör dels aktier som noteras på Stockholms fondbörs eller börs i utlandet, dels aktier som tas upp på Svenska fondhandlareföreningens kurslista eller är föremål för liknande notering i utlandet (prop. sid. 157).

Första ledet i schablonregeln innebär att anskaffningskostnaden för äldre aktier och andelar i aktiefonder får tas upp till belopp som motsvarar hälften av nettoförsäljningspriset, dvs. försäljningspriset efter avdrag för kostnaderna vid försäljningen. När denna beräkningsmetod används kommer alltså vinsten att motsvara 50 % och den skattepliktiga delen av vinsten (40 % av 50 % =) 20 % av nettoförsäljningspriset, dvs. en fördubbling jämfört med den äldre 10 %-schablonen.

Den principiellt viktiga skillnaden i förhållande till 10 %-schablonen är att den nya schablonregeln inte är tvingande. Den utgör tvärtom ett frivilligt alternativ till huvudregeln om genomsnittsbereäkning. Detta framgår redan av första ledet som anger att anskaffningskostnaden för där avsedda värdepapper "får" bestämmas enligt schablonen. Om genomsnittsbereäkningen leder till högre värde, har den skattskyldige rätt att ta upp detta högre värde som anskaffningskostnad. Enligt vad som utvecklats ovan bör beviskravet vid tillämpningen av huvudregeln om genomsnittsbereäkning innebära att man som genomsnittlig anskaffningskostnad godtar det värde som kan göras sannolikt. Andra ledet i schablonregeln innehåller en erinran om detta.

Den omständigheten att schablonregeln är ett alternativ till huvudregeln om genomsnittsbereäkning innebär i princip att en skattskyldig kan avstå från att tillämpa huvudregeln och i stället välja att utan särskild utredning ta upp hälften av nettoförsäljningspriset som anskaffningskostnad. Ett värde som beräknas enligt schablonregeln bör i normalfallet godtas av taxeringsmyndigheten (prop. sid. 158), och den som i sin självdeklaration yrkar avdrag enligt denna regel bör inte träffas av påföljder i form av skattetillägg m. m. även om det senare framkommer att den genomsnittliga anskaffningskostnaden är lägre än schablonvärdet. Det sagda innebär dock inte att schablonvärdet är ett minimivärde som aldrig får underskridas vid realisationsvinstberäk-

ningen. Även om man av praktiska skäl ansett en schablonregel motiverad, skulle det ändå strida mot grundtanken för ett system som bygger på principen om beskattning av verklig vinst att helt utesluta möjligheten att beräkna anskaffningskostnaden till lägre och alltså vinsten till högre belopp än som följer av schablonregeln. Enligt schablonregelns tredje led kan därför schablonberäkningen i vissa fall genombrytas i skärpande riktning. Det ligger i sakens natur att sådan genombrytning inte initieras av den skattskyldige utan av taxeringsnämnd eller intendent. Härvid gäller ett särskilt starkt beviskrav. Det måste framstå som ”uppenbart” att anskaffningskostnaden – beräknad enligt huvudregeln om genomsnittsberäkning – är lägre än schablonvärdet. Departementschefen underströk att en avvikelse från schablonregeln i skärpande riktning skulle ske bara när det av omständigheterna klart framgick att den genomsnittliga anskaffningskostnaden understeg schablonvärdet (prop. sid. 158). Detta kunde vara fallet om det med hänsyn till vad den skattskyldige uppgivit om tiden för förvärvet och de börsnoteringar som då förekommit var uppenbart att schablonbeloppet var för högt. Antag t. ex. att en skattskyldig år 1977 säljer vissa börsnoterade äldre aktier för 200 kr. per aktie och att det av de uppgifter som han lämnat i deklarationen eller som finns tillgängliga i deklarationsmaterial från tidigare år framgår att han köpt aktierna under viss bestämd period. Är det känt att aktierna under den perioden aldrig varit noterade till mer än 75 kr. per aktie bör han inte få ta upp högre anskaffningskostnad än detta värde. I andra fall kan redan den omständigheten att aktierna innehafts två år eller mer tillräckligt klart visa att schablonbeloppet är för högt. Som exempel kan anföras följande fall. En skattskyldig säljer vissa äldre noterade aktier för 500 kr. per aktie. Aktierna har under den senaste tvåårsperioden varit föremål för stark kursstegring, och det är känt att de för mer än två år sedan inte hade noterats till mer än 200 kr. I ett sådant fall bör som anskaffningskostnad inte godtas högre belopp än 200 kr. Framgår det klart av övriga uppgifter att den faktiska anskaffningskostnaden i själva verket varit ännu lägre, skall detta lägre belopp anses som anskaffningskostnad.

Även om det alltså finns möjligheter att genombryta schablonregeln i skärpande riktning, får det förutsättas att taxeringsmyndigheterna aktualiserar frågan om sådan avvikelse bara när detta med hänsyn till omständigheterna är klart motiverat. Schablonregeln har införts för att förenkla förfarandet och underlätta resultatredovisningen för de skattskyldiga. Detta syfte förfelas om inte möjligheten till skärpning används med stor försiktighet.

De frågor som nu behandlats gäller samordningen mellan huvudregeln om genomsnittsberäkning och den kompletterande schablonregeln. Även andra samordningsfrågor uppkommer. Tidigare har berörts det fallet att en skattskyldig, som har flera äldre aktier av samma slag, kan styrka anskaffningskostnaden för vissa av dem medan underlaget för övriga aktier är osäkert

eller helt saknas. Vid försäljning av en del av aktieposten kan han i princip välja att beräkna anskaffningskostnaden enligt schablonregeln. Han kan även tillämpa huvudregeln om genomsnittsbereäkning, men beräkningen måste då enligt författningstexten omfatta *samtliga* äldre aktier av det slag som är i fråga. Antag att han innehar 200 äldre aktier av vilka han själv köpt 100 st. för 150 kr. per aktie och ärvt 100 st. utan att ha fått säker uppgift om arvlåtarens anskaffningskostnad. Han avyttrar 100 aktier för 250 kr. per aktie. Vill han tillämpa genomsnittsbereäkning, måste denna omfatta såväl de köpta som de ärvda aktierna och han måste göra sannolikt att sistnämnda aktier har ett visst lägsta anskaffningsvärde med vilket de kan ingå i beräkningen. Är detta inte möjligt, får han tillämpa schablonregeln.

En näralliggande fråga är om en skattskyldig, som en gång använt schablonregeln vid avyttring av en del av sitt äldre innehav, har rätt att tillämpa genomsnittsbereäkning vid en senare avyttring av äldre aktier av samma slag. Det kan finnas flera skäl till att han har intresse av detta, t. ex. att aktieposten utökats med äldre aktier som har en relativt sett hög anskaffningskostnad. Man kan tänka sig det fallet att en skattskyldig ursprungligen har 100 aktier i AB X med okänd anskaffningskostnad. Ett år säljer han 75 aktier för 100 kr. per aktie. Anskaffningskostnaden tas enligt schablonregeln upp till $(75 \times 50 =)$ 3 750 kr. Ett senare år tillkommer 120 aktier genom att initialperioden för dem går ut. De har en anskaffningskostnad på 80 kr. per aktie. Frågan är om han får tillämpa genomsnittsbereäkning när han skall bestämma anskaffningskostnaden för de 145 aktier i AB X som han därefter innehar. Mycket talar för att han inte bör vara förhindrad att göra detta bara därför att han tidigare tillämpat schablonregeln. En förutsättning bör dock vara att han rekonstruerar sina beräkningar med utgångspunkt i sitt *ursprungliga* innehav av 100 aktier i AB X. Om det antas att han kan göra sannolikt att dessa haft en lägsta anskaffningskostnad på 40 kr. per aktie, blir hans ursprungliga ackumulerade anskaffningskostnad $(100 \times 40 =)$ 4 000 kr. Detta belopp bör minskas med vad som konsumerats vid delförsäljningen, dvs. 3 750 kr., och ökas med anskaffningskostnaden för de nytillkomna aktierna eller med $(120 \times 80 =)$ 9 600 kr. Den ackumulerade anskaffningskostnad som skall ligga till grund för en genomsnittsbereäkning avseende de 145 aktierna uppgår alltså till $(4\,000 - 3\,750 + 9\,600 =)$ 9 850 kr. och den genomsnittliga anskaffningskostnaden till 68 kr.

Ingångsvärde vid övergången

Särskilda hjälpregler har införts för att bestämma ingångsvärdet på sådana aktier o. d. som vid övergången till de nya reglerna innehafts fem år eller mera, dvs. tillgångar som enligt äldre regler skulle ha omfattats av 10 %-schablonen. Reglerna har i första hand tillkommit med hänsyn till de befarade svårigheterna att i vissa fall utreda anskaffningskostnaden för dessa äldre inne-

hav. Det är emellertid inte bara utredningstekniska skäl som motiverat hjälpreglerna. Ett annat skäl – åtminstone såvitt gäller aktier i fåmansbolag – har varit att man velat lindra beskattningseffekterna vid övergången från 10 %-schablonen till ett system med beskattning av 40 % av verklig vinst (prop. sid. 160 och SkU sid. 66).

Hjälpreglerna finns intagna i punkt 3 av övergångsbestämmelserna. Efter vissa av skatteutskottet förordade justeringar av propositionens förslag i denna del har reglerna följande lydelse :

Har skattskyldig den 1 april 1976 (*Anm.*: de nya aktievinstreglerna är tillämpliga på avyttring som sker efter utgången av mars 1976) innehaft aktie, andel i aktiefond eller andel i ekonomisk förening fem år eller mera får han – i stället för det vederlag som har erlagts vid förvärvet av aktien eller andelen – vid beräkning av genomsnittlig anskaffningskostnad upptaga tre fjärdedelar av det värde, till vilket aktien eller andelen skolat upptagas i allmän självdeklaration för fysisk person per den 31 december 1975 eller – i fråga om aktie som noterats på börs eller varit föremål för liknande notering samt i fråga om andel i aktiefond – två tredjedelar av detta värde. Härvid har bestämmelserna i 35 § 2 mom. fjärde stycket motsvarande tillämpning.

Hjälpreglerna innebär alltså att den som den 1 april 1976 innehaft tillgångar av ifrågakarande slag minst fem år får bestämma anskaffningskostnaden till 2/3 (noterade aktier samt andelar i aktiefonder) resp. 3/4 (aktier i fåmansbolag m. m.) av deklarationsvärdet per den 31 december 1975. Med deklarationsvärde menas det förmögenhetsvärde som *rätteligen* skulle ha deklarerats av fysisk person per den 31 december 1975. Det har inte ansetts lämpligt att införa regler som medger att skattskyldig i samband med övergången får föra särskild fastställsetalan angående det rätta värdet. Detta får i stället prövas vid den inkomsttaxering då realisationsvinstberäkningen blir aktuell. Man är då inte bunden av det värde som deklarerats till ledning för 1976 års förmögenhetstaxering. Visserligen bör man enligt departementschefen i regel kunna utgå från det värde som deklarerats år 1976, om värdet godtagits vid förmögenhetstaxeringen. Framkommer emellertid särskild anledning att frånga detta värde, får man vid realisationsvinstberäkningen i efterhand pröva vilket värde som rätteligen borde ha deklarerats. En sådan prövning i efterhand måste naturligtvis också ske i de fall då aktierna eller andelarna den 31 december 1975 i sin helhet ägts av aktiebolag eller annan som inte varit skyldig att betala förmögenhetsskatt (prop. sid. 160 f).

Hänvisningen till 35 § 2 mom. fjärde stycket KL innebär att man vid tillämpningen av hjälpreglerna – liksom vid aktievinstbeskattningen i övrigt – skall anse att aktier och andelar, som erhållits genom benefikt fång, har förvärvats genom närmast föregående onerösa fång. Om skattskyldig den 1 april 1976 innehade aktie eller andel som han erhållit genom benefikt fång, får han alltså tillämpa hjälpreglerna under förutsättning att närmast föregående onerösa fång ägde rum minst fem år tidigare. Hänvisningen avses också inne-

bära att anskaffningsvärde som beräknas enligt hjälpreglerna skall kunna övergå till ny ägare genom benefikt fång (SkU sid. 67). Den som efter den 1 april 1976 förvärvar aktie eller andel genom benefikt fång träder alltså i fångesmannens ställe såvitt gäller rätten att tillämpa hjälpreglerna.

Hjälpreglerna är frivilliga. Den skattskyldige har alltså rätt att i stället utgå från den faktiska anskaffningskostnaden. Om den exakta anskaffningskostnaden inte kan utredas men det kan göras sannolikt att den i varje fall varit högre än det värde som får tas upp enligt hjälpreglerna, skall man – såsom realisationsvinstkommittén framhållit (SOU 1973: 53 sid. 143) – godta det högre värde som kan göras troligt.

Om en skattskyldig väljer att beträffande viss äldre aktie tillämpa hjälpreglerna, träder ingångsvärdet enligt dessa regler i stället för den faktiska anskaffningskostnaden för aktien. Det är detta ingångsvärde som sedan skall ligga till grund för den genomsnittsberäkning som kan bli aktuell om den skattskyldige också har andra äldre aktier av samma slag. Detta underströks av departemangschefen (prop. sid. 161) och har på skatteutskottets initiativ uttryckligen angivits i författningstexten.

Den omständigheten att ingångsvärdet enligt hjälpreglerna skall ligga till grund för beräkning av genomsnittlig anskaffningskostnad får betydelse i det fall då fond- eller nyemission ägt rum mellan årsskiftet 1975/76 och den 1 april 1976. I ett sådant fall skall värdet enligt hjälpreglerna justeras med hänsyn till den mellankommande emissionen. Antag att en skattskyldig den 31 december 1975 innehade 100 börsnoterade femårsaktier i AB X och att deklara-tionskursen var 300 kr. per aktie. I februari 1976 har en fondemission ägt rum i bolaget, varvid aktier emitterats i förhållandet 1: 1. Den 1 april 1976 innehar den skattskyldige således 200 femårsaktier i AB X. Han får då inte räkna med ett ingångsvärde av $(2/3 \times 300 =)$ 200 kr. för var och en av dessa aktier. Hans ackumulerade anskaffningsvärde enligt hjälregeln uppgår till $(100 \times 200 =)$ 20 000 kr. Detta belopp skall fördelas på de 200 aktierna. Den genomsnittliga anskaffningskostnaden för dessa blir alltså 100 kr.

Om en skattskyldig den 1 april 1976 innehade flera femårsaktier i samma bolag, kan han ha intresse av att ta upp den faktiska anskaffningskostnaden för vissa av dem och tillämpa hjälpreglerna på övriga aktier. Han kan t. ex. ha köpt några av aktierna för ett pris som överstiger ingångsvärdet enligt hjälpreglerna medan anskaffningskostnaden för övriga aktier är okänd eller ligger lägre än ingångsvärdet. Författningstexten ger närmast vid handen att den skattskyldige för varje enstaka aktie själv får avgöra om hjälpreglerna skall tillämpas eller ej och att han alltså inte är skyldig att tillämpa en enhetlig metod för alla femårsaktier av samma slag. Förarbetena innehåller inte något uttalande som motsäger en sådan tolkning. Hjälpreglernas uppgift är således enligt denna tolkning att ange ett minimivärde som får åsättas varje enstaka aktie för vilken högre faktisk anskaffningskostnad inte kan göras sannolik.

Särskilt om delbevis och teckningsrätter

När fond- eller nyemission äger rum i ett aktiebolag, aktualiseras ett antal realisationsvinstskattefrågor. I hittillsvarande lagstiftning och praxis har dessa frågor lösts enligt i huvudsak följande principer.

Om en aktieägare inte utnyttjar en teckningsrätt som han fått på grund av sitt tidigare aktieinnehav utan i stället avyttrar den, beskattas avyttringen enligt samma huvudregler som gäller för aktier. Som anskaffningskostnad för teckningsrätten tas upp så stor del av anskaffningskostnaden för det tidigare innehavet (moderaktierna) som kan anses belöpa på teckningsrätten (tr). Andelen beräknas genom proportionering enligt följande :

$$\text{Anskaffningskostnad för tr} = \frac{\text{Försäljningspris för tr}}{\text{Moderaktiens kursvärde (motsv.) inkl. tr}} \times \text{Anskaffningskostnad för moderaktien}$$

Motsvarande gäller vid avyttring av delbevis. Anskaffningskostnaden för moderaktierna skall givetvis reduceras med det belopp som tagits upp som anskaffningskostnad för avyttrade teckningsrätter eller delbevis.

Har aktieägare i stället utnyttjat sin rätt att delta i emission skall i princip summan av anskaffningskostnaden för det tidigare innehavet och det pris som betalats för nyemitterade aktier fördelas lika på de äldre och de nyttkomna aktierna.

Den nya lagstiftningen innebär inte att dessa huvudprinciper ändrats. Några särskilda konsekvenser av de nya reglerna måste dock beaktas. Om avyttringen avser teckningsrätt eller delbevis som hänför sig till äldre aktie, är det enligt huvudregeln den genomsnittliga anskaffningskostnaden för de äldre aktierna som skall proportioneras när anskaffningskostnaden för teckningsrätten eller delbeviset beräknas. Vidare bör observeras att den ovan behandlade schablonregeln för beräkning av anskaffningskostnad får tillämpas om teckningsrätten eller delbeviset hänför sig till börsnoterade äldre aktier (fjärde stycket av punkt 2 b av anvisningarna till 36 § KL). Den som inte kan göra sannolikt att en proportionering enligt huvudregeln av aktiernas genomsnittliga anskaffningskostnad leder till högre anskaffningskostnad för teckningsrätten eller delbeviset än enligt schablonregeln eller den som av praktiska skäl avstår från en beräkning enligt huvudregeln, kan vanligen falla tillbaka på schablonregeln och får alltså som anskaffningskostnad för teckningsrätten eller delbeviset ta upp 50 % av nettoförsäljningspriset. Liksom vid aktieförsäljning gäller att schablonregeln kan genombrytas i skärpande riktning bara om det framstår som uppenbart att en beräkning enligt huvudregeln (proportionering av aktiernas genomsnittliga anskaffningskostnad) leder till lägre belopp.

Har skattskyldig avyttrat teckningsrätter eller delbevis som är hänförliga till äldre aktier, skall den ackumulerade anskaffningskostnaden för de äldre

aktierna minskas med det belopp som tagits upp som anskaffningskostnad för teckningsrätterna eller delbevisen. Har den skattskyldige i stället utnyttjat rätten att delta i emission, skall likvid som betalas för nyemitterade aktier läggas till den ackumulerade anskaffningskostnaden.

3.4 Skattefritt bottenbelopp

Till det nya systemet för aktievinstbeskattning har av praktiska och administrativa skäl förts över en motsvarighet till det schablonavdrag som medgavs vid tillämpning av 10 %-schablonen.

När skattskyldig avyttrar aktier eller andelar som han innehaft två år eller mer, är enligt de nya reglerna 40 % av vinsten skattepliktig. Från summan av sådan skattepliktig vinst under ett beskattningsår får avdrag göras med 500 kr. Det är alltså här inte fråga om ett omkostnadsavdrag utan om ett skattefritt bottenbelopp. Det kan tänkas att den skattskyldige under året sålt vissa äldre aktier med vinst och andra med förlust. I ett sådant fall skall enligt författningstexten det skattepliktiga vinstbeloppet i första hand minskas med "förlust" som uppkommit vid avyttring samma år av äldre aktier och andelar. Med "förlust" måste i detta sammanhang rimligen avses den del av förlusten på äldre aktier och andelar som är avdragsgill vid taxeringen, dvs. 40 % av förlusten (se nedan avsnitt 5.1). Endast om det efter en sådan avräkning återstår något skattepliktigt vinstbelopp, får 500 kr.-avdrag göras. För makar gäller ett gemensamt avdragsbelopp på 500 kr.

Den som avyttrar äldre börsnoterade aktier, teckningsrätter och delbevis till sådana aktier eller äldre andelar i aktiefonder, kan beräkna anskaffningskostnaden enligt den s.k. schablonregeln (anskaffningskostnad = 50 % av nettoförsäljningspriset). Gör han det, medför det skattefria bottenbeloppet att han under ett och samma beskattningsår kan avyttra sådan egendom för ett sammanlagt nettoförsäljningspris av 2 500 kr. utan att det föranleder realisationsvinstbeskattning (50 % av 2 500 = 1 250 kr.; 40 % av 1 250 kr. = 500 kr).

3.5 Övriga nyheter på aktievinstbeskattningens område

Ett principiellt viktigt inslag i det nya systemet är att avdrag i fortsättningen medges för förluster som uppkommer vid avyttring av äldre aktier. Denna fråga behandlas utförligare i avsnitt 5.1.

Realisationsvinstkommittén diskuterade ingående frågan hur anskaffningskostnaden för andelar i handelsbolag skall beräknas och redovisade sin syn på hur anvisningar i ämnet borde utformas. Departementschefen konstaterade att de föreslagna anvisningarna inte borde få formen av lagföreskrifter och var inte beredd att i det aktuella lagstiftningsärendet gå närmare in på den av kommittén väckta frågan.

På en rad andra punkter ledde kommitténs förslag däremot till ändring av aktievinstreglerna. Den följande redogörelsen för dessa ändringar blir av utrymmesskäl mycket summarisk.

Organisationsaktier

I 35 § 3 mom. sjätte stycket KL finns bestämmelser om skattefrihet för vinst som uppkommer när ett företag inom en koncern överlåter organisationsaktier (eller andelar) till ett annat företag inom samma koncern. Såsom bestämmelserna hittills har varit konstruerade har de inneburit bl. a. att det övertagande företaget fått ta upp det vid överlåtelsen erlagda vederlaget som anskaffningskostnad för de övertagna organisationsaktierna. Detta har i vissa fall kunnat leda till missbruk. Genom att inför en förestående försäljning av organisationsaktier till en utomstående först föra över aktierna mellan två koncernföretag till det pris som den utomstående skall betala har man kunnat åstadkomma att försäljningen till denne blivit skattefri. Denna lucka har nu täppts till. Genom den nya lagstiftningen har nämligen föreskrivits att ett koncernföretag som övertar organisationsaktier från ett annat koncernföretag också skall anses överta det överlåtande företags anskaffningskostnad och innehavstid. Samtidigt har gjorts den ändringen att överlåtelse av organisationsaktier till utländskt koncernföretag i fortsättningen skall leda till realisationsvinstbeskattning enligt vanliga regler om inte regeringen i särskilda fall medger dispens.

Dispens vid strukturrationalisering

Om beskattning enligt den tidigare 10 %-schablonen kunde antas hindra en strukturrationalisering som var önskvärd från allmän synpunkt, fick regeringen enligt 35 § 3 mom. tredje stycket KL medge befrielse helt eller delvis från beskattningen. Dispens enligt denna bestämmelse omfattade alltså aktier o. d. som innehafts fem år eller mer.

Motsvarande dispensmöjlighet finns kvar i det nya systemet. I strukturrationaliseringsfallen kan befrielse helt eller delvis medges från den 40-procentiga vinstbeskattningen. Detta innebär att dispensen i fortsättningen kan komma att omfatta tillgångar som innehafts så pass kort tid som två år.

Skatteutskottet underströk att dispensreglerna skall tillämpas restriktivt, särskilt när köpeskillingen för aktierna helt eller till väsentlig del betalas kontant, och att reglerna bör omprövas så snart förutsättningar för detta kan anses föreligga (SkU sid. 67).

Fåmansbolagen

Under senare år har i 35 § 3 mom. KL tagits in tre särskilda bestämmelser som syftar till att förhindra att fåmansbolag utnyttjas för skatteflyktstransak-

tioner. Två av bestämmelserna riktar sig mot vinstbolagstransaktioner resp. interna aktieöverlåtelser. Den tredje bestämmelsen tar sikte på att förhindra att skattskyldig som avser att avyttra en fastighet bereder sig skattelättnader genom att först föra över fastigheten på ett bolag eller en förening och därefter överlåta sina aktier eller andelar i stället för själva fastigheten. Bestämmelsen föreskriver att realisationsvinst vid aktie- eller andelsförsäljningen under vissa förutsättningar skall beräknas som om försäljningen hade avsett fastigheten som sådan.

Bestämmelserna om vinstbolag och interna aktieöverlåtelser har behållits oförändrade. Den tredje bestämmelsen har kompletterats i ett avseende. Är omständigheterna sådana att vinstberäkning vid aktie- eller andelsöverlåtelse skall ske enligt fastighetsreglerna, skall vinsten enligt ett tillägg till bestämmelsen även i andra avseenden, t. ex. såvitt gäller beskattningsort och subjektiv skattskyldighet, behandlas som fastighetsvinst.

Terminsaffärer

Till de renodlade s. k. terminsaffärerna hör försäljning för senare leverans av aktier, som är avsedda att inköpas vid lämplig tidpunkt i anslutning till leveransen (täckningsköp). I praxis synes dessa transaktioner ha bedömts enligt realisationsvinstreglerna trots att aktierna förvärvats efter avyttringen. Genom den nya lagstiftningen har denna praxis lagfästs.

En s. k. blankningsaffär är en mellanform av kontantaffär och terminsaffär. Det första ledet i blankningsaffären innebär att säljaren lånar aktier som han avyttrar till en utomstående köpare på vanligt sätt. Förpliktelsen mot långivaren infrias sedermera genom återställande av aktier som förvärvas genom ett täckningsköp i anslutning till återställandet. I ett uppmärksammat avgörande (RÅ 1965 ref. 19) betraktades det första ledet i en sådan affär – dvs. försträckningen och aktieförsäljningen – som realisationsvinstgrundande fång resp. avyttring och det andra ledet – täckningsköpet och återställandet av aktierna – på samma sätt. Detta betraktelsesätt innebar i princip att eventuell vinst på en genomförd blankningsaffär blev skattefri. På denna punkt har skett ändring genom den nya lagstiftningen. Denna innebär nämligen att de olika affärshändelserna i en blankningsaffär skall ses som delar av en och samma transaktion. Vinst eller förlust vid blankningsaffären skall enligt uttrycklig föreskrift beräknas som skillnaden mellan vad som erhållits vid avyttringen av de lånade aktierna och anskaffningskostnaden för de aktier som återställs till långivaren. Särskilda bestämmelser har införts för att inskränka möjligheterna till uppskov med beskattningen och förhindra missbruk.

Switchrätt

Om s. k. valutainlänning förvärvar utländskt värdepapper från annan valutainlänning, förvärvar han samtidigt rätten att sälja värdepapperet i utlan-

det och reinvestera valutan i andra utländska värdepapper. Denna rätt till omplacering brukar kallas switchrätt. Genom den nya lagstiftningen har införts en bestämmelse som anger hur switchrätten skall behandlas vid realisationsvinstbeskattningen. Bestämmelsen innebär att värdet av switchrätten varken skall räknas in i anskaffningskostnaden eller i försäljningssumman för de värdepapper som berörs av en switchaffär. Switchrätten skall i stället behandlas som en fristående rättighet. Vid avyttring av switchrätten som sådan tillämpas inte aktievinstreglerna utan bestämmelserna i 35 § 4 mom. KL.

Den nya bestämmelsen är enligt ordalagen tillämplig endast i de fall då switchrätten erhållits i samband med förvärv av aktie eller annat värdepapper som avses i 35 § 3 mom. KL. Mycket talar dock för att bestämmelsen bör tillämpas analogt på t. ex. en switchrätt som förvärvas i samband med köp av utländsk obligation.

3.6 Ikraftträdande

De nya reglerna om aktievinstbeskattning tillämpas på avyttringar som äger rum fr. o. m. den 1 april 1976. Anledningen till att man valt denna tidpunkt för ikraftträdandet är densamma som i fråga om fastigheter (se avsnitt 2.11), nämligen att man önskat förhindra att skattskyldiga under en övergångsperiod skulle få möjlighet att genom tidigare- eller senareläggning av en avyttring själva bestämma om nya eller äldre bestämmelser skall bli tillämpliga.

I punkt 3 av övergångsbestämmelserna har tagits in särskilda hjälpreglar för bestämmande av ingångsvärdet på aktier o. d. som vid övergången innehafts minst fem år. En redogörelse för dessa regler har lämnats ovan i avsnitt 3.3.

Eftersom de nya reglerna trätt i kraft under ett löpande beskattningsår, kan skattskyldig vid 1977 års taxering ha att redovisa både vinster som skall beskattas enligt äldre regler och vinster som omfattas av de nya reglerna. I övergångsbestämmelserna har föreskrivits att skattefritt bottenbelopp (schablonavdrag) enligt äldre och nya regler vid 1977 års taxering får uppgå till sammanlagt högst 500 kr. för en och samma skattskyldig. För makar gäller ett gemensamt maximibelopp på 500 kr.

De nya reglerna om bestämmande av anskaffningskostnad och innehavstid när ett koncernföretag övertar organisationsaktier från ett annat företag inom samma koncern skall enligt huvudregeln för ikraftträdandet inte tillämpas om det övertagande koncernföretaget sålt aktierna vidare till utomstående före utgången av mars 1976. I de fall då överlåtelsen till utomstående sker efter denna tidpunkt skall däremot de nya reglerna enligt uttrycklig föreskrift tillämpas fullt ut. I dessa fall måste man alltså vid bestämmande av anskaffningskostnad och innehavstid gå tillbaka till den transaktion varigenom organisationsaktierna ursprungligen förvärvades av något företag inom koncernen.

Detta kan säkerligen medföra utredningssvårigheter i vissa fall. Om det koncernföretag, som gör överlåtelsen till utomstående, den 1 april 1976 innehaft – eller på grund av de nya reglerna skall anses ha innehaft – aktierna i minst fem år, kan företaget dock falla tillbaka på hjälpreglerna i punkt 3 av övergångsbestämmelserna.

Beträffande switchrätter har föreskrivits att de nya reglerna skall tillämpas på switchrätt som förvärvats efter utgången av mars 1976.

4 Avyttring av annan lös egendom än aktier o. d.

Vid avyttring av annan lös egendom än aktier och därmed jämställda tillgångar tillämpas realisationsvinstreglerna i 35 § 4 mom. KL. Under detta lagrum faller dels obligationer och andra skuldebrev, förlagsbevis, olika slags rättigheter m. m., dels lösöre. Vinst som uppkommer vid icke yrkesmässig avyttring av sådan egendom är skattepliktig, om avyttringen sker inom fem år från förvärvet och den avyttrade egendomen förvärvats genom köp, byte eller därmed jämförligt fång. I vissa fall föreligger skatteplikt även när egendomen förvärvats genom benefikt fång från make eller skyldeman. Inom femårsperioden reduceras den skattepliktiga delen av vinsten från 100 % när innehavstiden understiger två år till 25 % när den uppgår till minst fyra år.

Realisationsvinstkommittén föreslog att realisationsvinster på värdepapper och rättigheter som faller under 35 § 4 mom. KL i fortsättningen skulle beskattas enligt reglerna för aktier (35 § 3 mom. KL). I fråga om aktier och andelar i s. k. äkta bostadsföretag föreslogs dock att särskild lindring skulle medges i form av ett fast årligt tillägg med 3 000 kr. till anskaffningskostnaden i de fall då säljaren utnyttjat lägenheten som bostad för sig och sin familj. I propositionen följdes emellertid inte dessa förslag. Departementschefen framhöll att obligationer, skuldebrev, förlagsbevis m. m. och olika rättigheter normalt inte är föremål för samma långsiktiga värdestegring som aktier och vanligen inte heller omsätts i samma utsträckning. Han ansåg det då inte heller finnas anledning att vid realisationsvinstbeskattningen behandla dem som aktier. Samtidigt underströk han att de konvertibla skuldebreven intog en viss särställning, eftersom deras värde i många fall kan väntas följa kursen på aktierna i det bolag som gett ut skuldebreven. Förhållandena kunde dock variera med hänsyn bl. a. till konverteringsvillkoren och han ansåg att det f. n. inte fanns tillräckliga skäl att föra in de konvertibla skuldebreven under aktievinstreglerna (prop. sid. 172). Uttalandet torde kunna läsas som en antydning om att departementschefen var beredd att ta upp frågan om behandlingen av de konvertibla skuldebreven till omprövning om utvecklingen skulle visa sig ge anledning till detta. Vad särskilt beträffar aktier och andelar i äkta bostadsföretag ansåg departementschefen i likhet med de remissinstanser som hade anknytning till bostadsmarknaden att frågan om deras behandling vid

realisationsvinstbeskattningen borde lösas i ett större bostadspolitiskt sammanhang.

I fråga om lösöre skilde realisationsvinstkommittén mellan tillgångar, som genom sin användning normalt förlorar i värde (t. ex. bohag, personbilar och båtar), och annat lösöre (konst, antikviteter, smycken, frimärken m. m.). Kommittén ansåg att den första gruppen helt borde undantas från realisationsvinstbeskattning medan den andra borde bli föremål för en i tiden obegränsad beskattning (hela vinsten vid avyttring inom två år från förvärvet, 10 % av nettoförsäljningspriset vid senare avyttring). Inte heller dessa förslag följdes i propositionen. Åtskilliga remissinstanser hade uppehållit sig vid de olika kontrollproblem som kunde befaras uppkomma om förslaget beträffande konst, antikviteter m. m. genomfördes. Departementschefen konstaterade att kontrollfrågan var så oklar att han f. n. inte var beredd att föreslå någon ändring i fråga om lösörebeskattningen.

Man kan alltså konstatera att kommitténs förslag angående annan lös egendom än aktier o. d. åtminstone tills vidare inte lett till lagstiftning. 35 § 4 mom. KL omfattar således samma tillgångar som tidigare och har även i övrigt oförändrat innehåll.

5 Övriga frågor

5.1 Avdrag för realisationsförlust

Genom den nya lagstiftningen har skett vissa ändringar i reglerna om avdrag för realisationsförlust. Ändringarna betingas i huvudsak av de nya reglerna för fastigheter och aktier o. d. men har i ett avseende betydelse även för övrig egendom.

Fastigheter

För fastighet som förvärvats före år 1952 skall anskaffningskostnaden även vid beräkning av förlust tas upp till 150 % av 1952 års taxeringsvärde. I övrigt gäller liksom tidigare att förlustberäkningen skall ske med utgångspunkt i den faktiska anskaffningskostnaden. Varken indexuppräknings eller 3 000-kronorstillägg får alltså ske och inte heller får ingångsvärdet – med nämnda undantag – baseras på taxeringsvärde.

I KL har hittills inte funnits någon uttrycklig bestämmelse om vad som skall utgöra beskattningsenhet vid beräkning av resultatet av en fastighetsavyttring. Eftersom olika regler gäller för beräkning av vinst och förlust, kan frågan få stor betydelse för skattskyldig som samma år säljer flera fastigheter eller fastighetsdelar. Det sagda kan belysas med ett exempel. Antag att en skattskyldig köper två markområden för 10 000 resp. 20 000 kr. Ett senare år säljer han båda områdena till samme köpare, det förstnämnda för 8 000 kr. och det sistnämnda för 40 000 kr. Beräknas resultatet särskilt för vardera

området finns inte något utrymme för indexuppräkningskostnaden för det förstnämnda området. Sker resultatberäkningen däremot gemensamt för båda områdena, kan hela den sammanlagda anskaffningskostnaden – 30 000 kr. – indexuppräknas.

Genom den nya lagstiftningen har frågan reglerats. Enligt punkt 2 av anvisningarna till 35 § KL skall vid avyttring av fastighet beräkning av realisationsvinst och realisationsförlust göras särskilt för varje avyttrad taxeringsenhet eller del av taxeringsenhet. Har i det anförda exemplet de avyttrade områdena ingått i olika taxeringsenheter måste resultatberäkningen göras särskilt för varje område. Har de däremot ingått i samma taxeringsenhet, skall resultatet beräknas gemensamt för båda områdena.

Aktier o. d.

Tidigare gällde att förlust på aktier o. d. som innehafts fem år eller mer inte till någon del var avdragsgill. På denna punkt har en viktig ändring skett. Det nya systemet för aktievinstbeskattning bygger på principen att den verkliga vinsten skall beskattas oavsett innehavstidens längd. Det har då ansetts följdriktigt att även förluster som uppkommer efter längre tids innehav får beaktas. Enligt de nya reglerna gäller därför att förluster på äldre aktier o. d., dvs. förluster vid avyttring efter den tvååriga initialperiodens utgång, är avdragsgilla. Eftersom motsvarande vinst skulle vara skattepliktig till 40 %, får dock endast 40 % av förlusten dras av. Vid avyttring inom två år från innehavet är liksom hittills hela förlusten avdragsgill.

Förlust vid aktieavyttring beräknas på samma sätt som vinst. Detta betyder att anskaffningskostnaden för äldre aktier även vid förlustberäkningen skall bestämmas enligt reglerna för genomsnittsberäkning (beräknas anskaffningskostnaden enligt schablonregeln, uppkommer givetvis inte förlust). Har skattskyldig valt att bestämma ingångsvärdet på femårsaktier enligt hjälplagarna i punkt 3 av övergångsbestämmelserna, är det detta ingångsvärde som skall ligga till grund för förlustberäkningen.

Övriga regler

Realisationsförlust får avräknas endast mot realisationsvinst, däremot inte mot andra inkomstslag. Vid kommunaltaxeringen gäller också den begränsningen att realisationsförlust får kvittas endast mot realisationsvinst som enligt bestämmelserna i punkt 5 av anvisningarna till 18 § KL är hänförlig till samma förvärvskälla som förlusten.

Som allmän regel har vidare gällt att realisationsförlust som uppkommit under visst år får avräknas endast mot vinst som uppkommit samma år som förlusten. Från denna regel har dock funnits ett undantag. Förlust vid avyttring av fastighet har nämligen fått kvittas även mot realisationsvinst som

uppkommit under något av de sex år som följer närmast efter förluståret. Genom den nya lagsiftningen har denna rätt till kvittning mot senare års vinster utvidgats till att omfatta även förluster som uppkommit vid avyttring av lös egendom, dvs. såväl aktier och därmed jämställda tillgångar som övrig lös egendom. En förutsättning för att ett avdrag för förlust skall få skjutas framåt i tiden är att avdraget inte kunnat utnyttjas redan under förluståret.

Realisationsvinstkommittén hade föreslagit att en särskild skatteflyktsbestämmelse skulle införas för att förhindra obehöriga avdrag för "framkonstruerade" förluster. Förslaget ledde inte till lagstiftning. I likhet med remissinstanserna ansåg departementschefen att frågan borde prövas i samband med det aviserade förslaget om allmän skatteflyktsklausul.

Ikraftträdande

De nya reglerna om avdrag för realisationsförlust tillämpas på avyttring som sker fr. o. m. den 1 april 1976.

5.2 Ackumulerad inkomst m. m.

Bestämmelserna om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst har hittills varit tillämpliga på två former av realisationsvinst, nämligen dels vinst vid fastighetsförsäljning om vinsten till mer än hälften består av återvunna värdeminskningssavdrag, dels vinst vid avyttring av aktier eller andelar i fåmansbolag om aktierna eller andelarna innehafts minst fem år. Genom den nya lagstiftningen har rätten till skatteberäkning för ackumulerad inkomst vid fastighetsförsäljning utvidgats till att omfatta även vinst som framkommer vid avyttring i samband med expropriation eller annat tvångsmässigt förfarande. Beträffande aktier och andelar i fåmansbolag har skett den ändringen att realisationsvinst får betraktas som ackumulerad inkomst om aktierna eller andelarna förvärvats tidigare än två år före avyttringsåret.

I 48 § 4 mom. uppbördslagen (1953: 272) finns bestämmelser som innebär att skattskyldig, som avyttrat egendom mot betalning under minst tre år, under vissa förutsättningar kan få visst anstånd med betalningen av skatt som hänförs till realisationsvinsten. Anståndsreglerna har hittills gällt bara vid avyttring av fastighet och rörelse. Enligt den nya lagstiftningen kan anstånd erhållas även vid avyttring av aktier eller andelar i fåmansbolag.

De nya regler som berörs i detta avsnitt blir tillämpliga vid avyttring som sker efter utgången av mars 1976.

Rättelse: I den del av artikeln som publicerades i föregående nummer lämnades tyvärr en feaktig uppgift. I tredje stycket på sid. 373 uppgavs att tidsfristen för anskaffande av ersättningsfastighet, räknat från avyttringen av den äldre fastigheten, är 4-5 år vid samtliga tvångsförsäljningar. I själva verket gäller denna tidsfrist inte beträffande villafastigheter. För villor är tidsfristen 3-4 år vare sig det är fråga om tvångsförsäljning eller frivillig försäljning.